

у сфері забезпечення відповідальності організаторів нелегального транспортування людей через кордон; посилення координації зусиль різних відомств, органів місцевого самоврядування; посилення прикордонного контролю, особливо на сході держави; посилення контролю за перебуванням іноземців у країні, створення з цієї метою єдиної інформаційної системи, яка накопичувала б дані про іноземців від моменту звернення за в'їзною візою до виїзду з України; розвиток міжнародного співробітництва в галузі запобігання нелегальній міграції.

Одним із нагальних завдань для нашої держави є створення мережі пунктів тримання нелегальних мігрантів, а також системи їхньої депортації. На сьогодні ані першого, ані другого фактично не існує, в основному через відсутність коштів для розв'язання названих проблем.

Це призводить до фактично катастрофічних умов перебування затриманих у непристосованих приміщеннях або й просто неба без належного харчування, санітарно-гігієнічних умов, медичної допомоги тощо. А також до кругообігу нелегальних мігрантів в Україні, оскільки вони, не депортовані додому, здійснюють знов і знов спроби перетину її західного кордону. На нашу думку, державні витрати у зв'язку з неодноразовим затриманням, триманням, перевіркою нелегалів цілком порівнянні з обсягом коштів, необхідних для їхньої депортації.

Слід вивчити накопичений у зарубіжних країнах досвід здійснення програм захисту свідків і використати його у боротьбі проти організаторів нелегального переправлення людей через кордон. Особи, котрі погодилися б давати інформацію про маршрути й механізми розмитнення, пункти формування груп, посібників та організаторів, мають бути вклевнені в захисті з боку української держави, гарантіях невислання.

Важливим заходом запобігання нелегальній міграції є поширення об'єктивної інформації про умови жит-

тя та транзитного проїзду через Україну, прикордонного контролю, позаяк дефіцит таких даних або й пряма неправда часто, за даними соціологічних опитувань нелегальних мігрантів, були причинами вибору ними України для транзиту на Захід.

Створення у стислі строки дієвої системи протидії нелегальній міграції та контрабанді людьми особливо актуалізується через вступ до Європейського Союзу західних сусідів України, бо наші кордони перетворилися на зовнішній кордон об'єднаної Європи. За таких умов Україні загрожує роль буфера між країнами походження нелегальних мігрантів і Західною Європою, куди вони намагаються потрапити.

Джерела

1. Glytsos N. Problems and Policies Regarding the Socioeconomic Integration of Returnees and Foreign Workers in Greece // International Migration. – 1994. – № 3. – P. 155–172.
2. Prvulovic P. Socioloski aspekti za posljavanje radnika-povratnika izinostranstva // Sociologija. – 1980. – № 3–4. – S. 377–389.
3. Конституція України від 28 червня 1996 року. – [Електронний ресурс]. – <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254>
4. Малиновська О. А. Регулювання проблеми біженців у країнах Західної Європи // Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ України. – 2003. – № 1. – С. 119–128.
5. Малиновська О. А. До питання зайнятості іммігрантів: Матеріали соціологічного дослідження у м. Києві // Управління сучасним містом. – 2003. – № 2/4–6 (10). – С. 123–129.
6. Чугуєвська М. Проблемні аспекти правового регулювання працевлаштування громадян України за кордоном // Віче. – 2012. – № 24. – С. 22–25.

Трудова міграція: на шальках терезів вигод

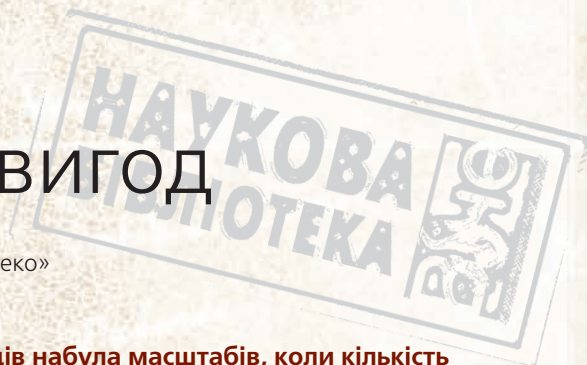

Роман МОЧЕРНЯК,
голова ТОВ «Глобалкарпати-еко»

Трудова міграція українців набула масштабів, коли кількість заробітчан досягла третини працездатного населення країни, а сума грошових переказів трудових мігрантів майже втричі перевищила прямі іноземні інвестиції у вітчизняну економіку.

жави перебувала на грані колапсу: підприємства, що «ледь жевріли», скорочували штати працівників, деякі зовсім закривали виробництво, а затримка заробітних плат стала нормою. Ще гірша ситуація склалась у селах, де після розвалу колгоспів без роботи, а відповідно і засобів до існування, залишилися сотні селян. Один вихід змінити життя – виїхати за кордон, якщо й не на постійне місце проживання, то на певний період, аби заробити бодай якусь копійку. Такі само тенденції актуальні й нині. Економічна ситуація покращується доволі повільно.

За даними Державного комітету статистики, у 2012 році працездатне населення України становило 22,5 млн. осіб, із котрих офіційно працевлаштовані були тільки 12,5 млн. За інформацією Світового банку та Міжнародної організації міграції, за кордоном працює 6,5–8 млн. українців. Проаналізувавши ці дані, можна дійти висновку, що третина українців працездатного віку трудиться за кордоном. За даними Європейської комісії з питань міграції і біженців, українці – найбільша група легальних трудових мігрантів у країнах Європейського Союзу.

Найбільше трудових мігрантів з України вирушають до Росії, Польщі, Італії, Чехії, Іспанії, Португалії, Німеччини. Безумовно, ці країни залишаються у вигазі, адже вони отримують дешево й невибагливу робочу силу працездатного віку, готових спеціалістів.

Деякий вигаз є і для нашої держави: грошові перекази заробітчан додому підвищують купівельну спроможність їхніх родин і покращують рівень їхнього життя. Зрештою, підвищується професійна кваліфікація самих мігрантів. Повернувшись назад, дехто з них започатковує власний бізнес або купує житло. Так, за даними Світового банку, 2012 року українські трудові емігранти надіслали в Україну 7,5 млрд. доларів США. Це – 4,3% ВВП. Для порівняння: сума прямих іноземних інвестицій в економіку України 2012-го становила 6 млрд. доларів США (за даними Державного комітету статистики).

Проте негативні соціальні наслідки трудової міграції на шальках терезів вигод значно «важчі» за економічний ефект. 1991-го кількість населення України сягала 52 мільйонів. Протягом 2000–2011 років воно щорічно зменшувалося в середньому на 330 тисяч осіб. Унаслідок різкого зниження народжуваності й посилення еміграції очікується, що до 2050-го нас залишиться 35–36 мільйонів, при цьому майже половину населення становитимуть люди віком понад 45 років. До того ж масовий виїзд за кордон, особливо жінок, супроводжується зниженням показників народжуваності, підвищенням захворюваності через важкі умови праці. Не менш негативними наслідками є погіршення якості виховання дітей у родинах заробітчан, розпад сімей. Більшість мігрантів мають одну-три дитини, їх залишають на когось одного з батьків, старших у родині, сусідів чи взагалі без догляду дорослих. Психологічні травми, яких зазнають діти за таких обставин, призводять до негативного сприйняття життя, дитячого алкоголізму, наркоманії, пошуку себе в кримінальному середовищі тощо. Крім того, утворюється група «утриманців» – молодих працездатних людей, котрі живуть за надіслані батьками гроші. Багато молоді не бачить свого майбутнього в Україні, відтак формується наступне покоління трудових мігрантів. І виходить зачароване коло.

Утім, і з економічною вигодою в трудових мігрантів не все так добре, як здається на перший погляд. Чимало наших співвітчизників через світову кризу втратили роботу за кордоном і змушені повернутися в Україну, решта погоджується на гірші умови праці. Популярні серед українських мігрантів Іспанія й Гре-

ція – на грані рецесії. Та й Росія, де працює відносна більшість наших співвітчизників, почувається непевно. Багато заробітчан повертаються додому. Уже помітний фінансовий результат цієї тенденції. Торік, за оцінкою Світового банку, на 4% скоротилися обсяги грошових переказів мігрантів в Україну з-за кордону. За даними НБУ, в першому кварталі поточного року перекази впали на 20% порівняно з аналогічним торішнім показником.

Здавалося б, тенденції повернення українців з-за кордону можна радити, проте завжди є зворотний бік медалі – куди повертаються заробітчани? Економічна ситуація в Україні фактично не змінилась, іноземні інвестори виводять свої капітали, робочих місць не побільшало й зарплати не підвищилися. Таким чином учорашній, хай і нелегальний, робітник перетворюється на легального безробітного, який не тільки не допомагає економіці країни своїми «інвестиціями», а й обтяжує її, сподіваючись на копійчину по безробіттю. А для платників податків це тягар.

В Україні, як і в більшості країн «третього світу», економіку нині рухають гроші заробітчан. Передусім жителів Західної України, котрі становлять близько 70% від усіх трудових мігрантів. Лише легальні грошові перекази співвітчизників з-за кордону, нагадаємо, перевищили 4% минулорічного ВВП України. Отож, мільйони українських трудових мігрантів перетворилися з жертв, що потребують захисту держави, на одних із найважливіших валютних донорів країни, статус і діяльність яких потребує належної уваги та відповідного законодавчого регулювання.

Звичайно ж, держава повинна робити все для того, аби українці не виїжджали за кордон у пошуках кращої долі, а для тих, хто повернувся, має забезпечувати можливість застосувати здобутий досвід у своїй подальшій діяльності вже на батьківщині. Проте це завдання на майбутнє, яке неможливо буде виконати, якщо зараз не вжити необхідних заходів для захисту прав та інтересів українських заробітчан за кордоном і не забезпечити їх належними умовами праці. Трудові мігранти у відповідь «стимулюватимуть» економіку нашої держави валютними ін'єкціями з-за кордону, що, поза сумнівом, матиме загальний позитивний ефект для країни.

Для вироблення належного механізму захисту прав та інтересів українських трудових мігрантів за кордоном нашої країні не потрібно вигадувати власний механізм і потім законодавчо його оформляти. Варто скористатися для початку світовими здобутками в цій сфері. Так, на не-

щодавніх парламентських слуханнях «Українська трудова міграція: стан, проблеми та шляхи їх вирішення» представники громадських організацій обґрунтували необхідність ратифікації чотирьох конвенцій Міжнародної організації праці. Ці акти («Про трудящих-мігрантів», «Про зловживання в галузі міграції і про забезпечення трудових мігрантам рівних можливостей і рівного ставлення», «Про встановлення міжнародної системи збереження прав у галузі соціального забезпечення», «Про приватні агентства зайнятості») стосуються правового забезпечення повноцінного захисту особистих, економічних, професійних, соціальних та інших інтересів і прав українських трудових мігрантів і членів їхніх сімей. Якщо вказані документи не ратифікують, безправ'я наших трудових мігрантів за кордоном залишиться їхньою «візитівкою». До того ж жодне посольство чи фірма, що відправляє українців на роботу за кордон, не зможе забезпечити їм правового захисту. Не варто забувати й про загальну конвенцію ООН у цій сфері «Про захист прав усіх трудящих-мігрантів та їхніх сімей», яку Верховна Рада України також досі не ратифікувала.

Не слід відкладати в довгу шухляду й забезпечення механізму належного виконання вже ратифікованих конвенцій та двосторонніх договорів України з державами, де є українські мігранти. На пострадянському просторі діють Конвенція «Про правовий статус трудящих-мігрантів та членів їхніх сімей» держав-учасниць СНД і велика кількість угод, виконання яких перебуває на неналежному рівні. Водночас і виконання наявних двосторонніх договорів з різними країнами про працевлаштування та соціальне забезпечення мігрантів потребує постійного контролю.

Варто звернути увагу на внутрішньодержавні заходи у сфері захисту інтересів українських заробітчан. Доцільно, зокрема, передбачити комплекс заходів з уникнення подвійного оподаткування грошових переказів і майна, яке ввозиться громадянами, котрі мешкали за кордоном; сприяти розвитку малого бізнесу, розпочатого мігрантами, що повернулися з-за кордону. Необхідно також провести реформування консульської служби України для забезпечення належного захисту співгромадян, у тому числі й нелегальних мігрантів.

Виконання вже ратифікованих міжнародних угод, приєднання до нових і внутрішньодержавні заходи щодо захисту інтересів громадян повинні вже найближчим часом принести очікувані результати як для самих мігрантів, так і для України загалом.